

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2022 – Volume 31, Issue 3, pp. 64–71
<http://doi.org/10.18352/jsi.743>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Rotterdam University of Applied Sciences
Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Jeanet van de Korput is projectleider en onderzoeker op
het kennisthema Inclusie en Inclusief handelen bij het
Lectoraat Klantenperspectief in Ondersteuning en Zorg,
Hogeschool Windesheim.

Correspondence to: Jeanet van de Korput

E-mail: j.vande.korput@windesheim.nl

Category: IWO Innovaties in Werkveld en Onderwijs

EERSTEGENERATIESTUDENTEN: EEN GROEP APART?

JEANET VAN DE
KORPUT

Aandacht voor diversiteit en kansengelijkheid van studenten staat hoog op de agenda's van hogescholen en universiteiten. Zij geven ieder op hun eigen manier invulling aan inclusiebeleid, waarbij vaak speciale aandacht is voor eerstegeneratiestudenten: studenten die als eerste in hun gezin een opleiding volgen aan een instelling voor hoger onderwijs. Verschillende hogescholen en universiteiten bieden hen meerdaagse voorbereidende zomerprogramma's of brugprogramma's aan. Op zich heel positief, maar het roept ook vragen op. Want wie is die groep dan precies? Wat zijn hun wensen en behoeften als het gaat om voorbereiding op en begeleiding bij de studie? En sluit je met het afbakenen van een specifieke groep geen studenten uit die ook veel baat kunnen hebben bij het volgen van deze programma's? In deze IWO-bijdrage ga ik nader in op deze vragen aan de hand van gesprekken die ik heb gevoerd met eerstegeneratiestudenten en collega's op Hogeschool Windesheim.

Uitdagingen

Wetenschappelijk onderzoek laat zien dat het opleidingsniveau van ouders invloed heeft op het opleidingsniveau van de kinderen (Crul, 2015). Kinderen van ouders met een lager opleidingsniveau volgen minder vaak een studie aan een hogeschool of universiteit dan hun leeftijdsgenoten met hoger opgeleide ouders. Eerstegeneratiestudenten ervaren meerdere belemmeringen bij het starten en volhouden van hun studie (Matthys, 2010; Simmons, Taylor, Anderson & Neely-Barnes, 2018; Spiegler & Bednarak, 2013). Zij ervaren veel stress door het ontbreken van steun en moeten alles

zelf uitzoeken en beslissen. Te lage of te hoge verwachtingen van hun ouders of verplichtingen die ze thuis hebben, zijn andere belemmerende factoren. Lager opgeleide ouders hebben vaak lagere inkomsten en een gebrek aan financiële middelen, waardoor hun kinderen veel moeten werken om alles zelf te bekostigen. Ondanks deze uitdagingen, kiest een deel van deze kinderen voor een studie op een hogeschool of universiteit. Dat is allesbehalve vanzelfsprekend.

EERSTEGENERATIESTUDENTEN: EEN DEFINITIE

In het kader van mijn promotieonderzoek naar het doorbreken van intergenerationele patronen in armoede heb ik in 2019-2020 onderzoek gedaan onder twintig hbo-studenten wiens ouders geen opleiding na de lagere of middelbare school hebben afgemaakt. De studenten zaten in hun tweede, derde of vierde jaar van diverse opleidingen op Hogeschool Windesheim in Almere. In de gesprekken met deze studenten ging ik op zoek naar wat zij verstaan onder het begrip eerstegeneratiestudent en spraken we over hun ervaringen met de voorbereiding op en het volgen van hun studie. Daarnaast heb ik docenten en collega-onderzoekers bevraagd over hun definitie van eerstegeneratiestudenten.

Wat opviel was dat de term door studenten, onderzoekers en docenten niet uniform, maar verschillend en breed wordt opgevat. De gangbare definitie 'studenten die als eerste in hun familie een opleiding volgen aan een instelling voor hoger onderwijs' (Andreoli, 2020) leidde tot discussie.

Ten aanzien van de term 'familie' is het bijvoorbeeld de vraag of er alleen naar het nucleaire gezin of het uitgebreide gezin wordt gekeken. Zo vertelden studenten dat zij gemotiveerd zijn door andere familieleden zoals een oom, tante of oudere broer of zus, die in tegenstelling tot hun ouders wel een hogere opleiding hadden genoten. Deze familieleden speelden een grote rol in de keuze voor hun studie aan de hogeschool.

Ook de termen 'hoger' en 'lager' opgeleid werden door de geïnterviewde studenten als beperkt ervaren: sommige ouders hadden dan weliswaar geen mbo- of hbo-diploma, maar wel beroepscertificaten behaald. Zij hadden zich verder ontwikkeld via (bedrijfs)opleidingen en trainingen.

Internationale definities

Onderzoek buiten Nederland naar eerstegeneratiestudenten laat zien dat er veel verschillende definities zijn (Nguyen en Nguyen, 2018). Zo spreken Spiegler en Bednarak (2013) over studenten

EERSTEGENERATIESTUDENTEN: EEN GROEP APART?

wiens ouders geen diploma aan een hogere onderwijsinstelling hebben behaald en gebruiken Whitehead en Wright (2017) de definitie van studenten wiens ouders of verzorgers geen twee- of vierjarige opleiding hebben afgerond na de middelbare school. Afhankelijk van het land en de context wordt een keuze gemaakt wie tot de groep eerstegeneratiestudenten behoort. De verschillen zitten niet alleen in de definitie van het opleidingsniveau van de ouders, maar ook in de definitie van wie een student is; dit is afhankelijk van het onderwijssysteem. In onderzoek uit de Verenigde Staten worden alle leerlingen die na de middelbare school doorstuderen student genoemd, terwijl in Nederland tot voor kort alleen studerende op Bachelor en Master niveau gezien werden als student, de studerende aan mbo-opleidingen werden leerlingen genoemd. Daarnaast spelen culturele en sociaaleconomische factoren een rol in het gebruik van de term eerstegeneratiestudent. Canadees onderzoek koppelt het begrip eerstegeneratiestudent aan studenten met een migratieachtergrond en onderzoekers in Groot-Brittannië verbinden de term aan de sociaaleconomische status en klasse.

Zo zien we grote verschillen in de definities en worden we ons ervan bewust dat de groep enorm divers is. Wildhagen (2015) noemt de term daarom een sociaal construct. Zij onderkent dat het gebruik van indelingen een functie heeft voor bijvoorbeeld onderwijsbeleid, maar komt tot de conclusie dat de term eerstegeneratiestudenten negatief kan werken voor de studenten.

Stigmatisering

In de uitkomsten van mijn onderzoek zie ik dat meerdere studenten het label eerstegeneratiestudent als negatief ervaren. Bijvoorbeeld in het aspect van *erbij willen horen*, dat als thema herhaaldelijk in de gesprekken terugkwam. Eerstegeneratiestudenten manoeuvreren tussen school en thuis, werelden die significant van elkaar verschillen. De respondenten vertelden dat ze weinig aansluiting bij de klas krijgen en het gevoel hebben anders te zijn dan hun klasgenoten. Gaandeweg hun studie ervaren ze dat ze ook anders zijn dan hun familieleden. Uitspraken van studenten zijn bijvoorbeeld: "Thuis werd ik door mijn familie 'Nerd' genoemd als ik niet op mijn zusje kon oppassen omdat ik moest studeren." "Op school had ik maar één vriendin in de klas die van mijn situatie afwist." en "Je wil er wel bij horen, maar je hoort er niet bij."

Voor de meeste geïnterviewde studenten was het niet vanzelfsprekend om zich thuis te voelen op school en erbij te horen. Zij willen niet als een aparte groep worden gezien en aan de buitenwereld laten weten dat hun ouders geen (formeel) opleiding hebben genoten. De studenten vertelden dat hun ouders zich vaak minder voelen dan andere mensen en letterlijk zeggen dat ze met één

punt achter staan vanwege hun achtergrond. Hun ouders moeten hard werken voor de kost en ontvangen hiervoor een klein salaris.

De aanduiding eerstegeneratiestudent kan dus voor studenten als stigmatiserend en beperkend voelen, en dat is nu precies niet wat hogescholen en universiteiten willen bereiken met hun inclusiebeleid.

Identiteit

Belangrijk is dat docenten en onderzoekers kritisch met de term 'eerstegeneratiestudent' omgaan. Uit de verhalen van de studenten kwam naar voren welke impact dit label kan hebben. Zo vertelden meerdere studenten dat zij al op de lagere school voelden dat ze, omdat hun ouders de taal niet goed beheersten, werden ondergewaardeerd, maar dat ze daar niets tegen konden doen. Het maakte dat zij een laag zelfbeeld ontwikkelden en onzeker werden over hun kwaliteiten en over de vraag of ze het hoger onderwijs wel aankonden. Çankaya (2020) laat in zijn boek *Mijn ontelbare identiteiten* heel goed zien dat je mensen niet kan reduceren tot één identiteit. Hij benoemt dat elk mens zo veel meer is dan dat. Je kunt je dus afvragen of het wel gepast is in deze tijd om studenten te karakteriseren als één groep of identiteit.

In mijn onderzoek komt ook een grote diversiteit onder de gezinnen van herkomst naar voren, bijvoorbeeld als het gaat om verwachtingen en motivatie. Zo vertelt een eerste studerende die met een zieke alleenstaande moeder opgroeit, dat hij een financiële bijdrage moet leveren en zijn moeder liever ziet dat hij gaat werken dan studeren. Hij beleeft zijn studie heel anders dan een kind dat opgroeit in een gezin waar vader en moeder zelf niet de kans hebben gehad om door te leren, terwijl ze dat erg graag hadden gewild. In het eerste geval ervaart de student weinig steun en ruimte, terwijl de studente in het tweede voorbeeld door haar ouders wordt gemotiveerd om te studeren en tegelijkertijd druk ervaart vanwege de hoge verwachtingen.

VOORBEREIDING EN BEGELEIDING

Zoals eerder gezegd, is er in het hoger onderwijs speciale aandacht voor de inclusie van eerstegeneratiestudenten. In Amsterdam en Utrecht zijn mooie voorbereidende programma's ontwikkeld, die deze studenten voorafgaand aan de studie kennis laten maken met andere studenten, ze laten landen en voorbereiden op het studeren. Enkele voorbeelden hiervan zijn de programma's Tune In - HvA (Hogeschool van Amsterdam), Better Prepared Programma's

EERSTEGENERATIESTUDENTEN: EEN GROEP APART?

voor eerstegeneratiestudenten - OPeRA (opera-educatie.nl) (Vrije Universiteit) en Get Ready Zomerprogramma - UvA Summerschool (Universiteit van Amsterdam).

In de gesprekken die ik met de studenten van Windesheim heb gevoerd, gaven zij aan dat ze graag in een veel eerder stadium geïnformeerd willen worden over wat bij hen past en welke vaardigheden nodig zijn, voordat ze de stap maken om te gaan studeren. Ze vertelden dat hier weinig aandacht voor was tijdens hun vooropleiding. De studenten hadden graag van andere studenten in het hoger onderwijs willen horen hoe zij de stap hebben gemaakt en wat er nodig is om de studie aan te kunnen.

De studenten benoemden verschillende aspecten, die terug te voeren zijn op de rol van familie, de rol van peers en het stellen van een persoonlijk doel. Zij vinden het belangrijk de familie te betrekken bij hun keuzen, maar er niet afhankelijk van te zijn. Zij adviseren om aansluiting te zoeken bij andere jongeren, samen naar open dagen te gaan en samen op te trekken om alles te regelen. En, zij raden beginnende studenten ook aan een persoonlijk doel te stellen omdat dit belangrijk is om het vol te houden en de studie af te kunnen ronden.

De geïnterviewden geven aankomende studenten de volgende tips: "Praat met anderen over de stap die je wil nemen of hebt genomen" en "Weet dat je altijd terecht kunt bij docenten voor informatie" en "Laat je niet afschrikken door de veelheid aan informatie en financiële obstakels".

Het onderzoek liet zien dat het bespreekbaar maken van onderwerpen waar je tegenaan loopt en het zoeken van hulp, vaardigheden zijn die de studenten van huis uit niet hebben geleerd, terwijl vaak wordt aangenomen dat ze dit al kunnen.

BEHOEFTE VAN STUDENTEN

Wat hebben de eerstegeneratiestudenten nu nodig? Om het studeren vol te houden en succesvol te zijn, hebben de studenten vertrouwen nodig. Zij willen gezien worden en begrip voelen voor hun situatie. Docenten kunnen hierin van grote betekenis zijn. De studenten vinden het lastig de docenten te benaderen, maar hebben wel vragen zoals waar ze terecht kunnen voor extra begeleiding. De respondenten benoemen dat ze in het eerste jaar voldoende steun van docenten krijgen, maar het had hen geholpen als de begeleiding of ondersteuning in het tweede jaar langer door had kunnen gaan.

Een ander groot obstakel waren de kosten en studielening. Vooral als ouders schulden hebben en/of ervaring met schuldeisers, voelen studenten er weinig voor om zelf schulden te maken. Zij besluiten dan om twee of drie dagen te gaan werken om geen lening te hoeven afsluiten. Hierdoor komen zij gemakkelijk in tijdnood, missen zij vaker colleges en ervaren zij veel studiestress. Herinvoering van de basisbeurs, zoals door verschillende politieke partijen momenteel wordt bepleit, zou voor deze minderbedeelde studenten geen overbodige luxe zijn.

Veel van de hierboven genoemde belemmeringen en wensen voor een goede studieloopbaan zijn niet uniek voor eerstegeneratiestudenten. Ook andere starters kunnen behoefte hebben aan ondersteuning en begeleiding bij de overstap naar het hoger onderwijs. Het is mijns inziens daarom belangrijk om beter te kijken naar de vaardigheden, omstandigheden en steunende of niet-steunende contexten van alle aankomende studenten. Wat kunnen ze al en wat is er nodig om specifieke vaardigheden te ontwikkelen voordat ze starten of beginnen met een studie? En welke ondersteuning wensen zij in de eerste fase van hun studie?

Het inclusiebeleid *Winclusief* dat door Hogeschool Windesheim wordt uitgevoerd, sluit aan bij deze gedachte (Hulspas, 2021). Iedere student wordt als uniek gezien. Daarbij is het streven dat er wordt gekeken naar wat de student kan en naar wat nodig is om zichzelf beter te ontwikkelen.

CONCLUSIE

Met de toename van de diversiteit op hogescholen en universiteiten krijgt inclusief onderwijs steeds meer aandacht en worden speciale programma's ontwikkeld voor eerstegeneratiestudenten. Het blijkt echter dat de variëteit binnen groepen zo groot is, dat het lastig is mensen te scharen onder een specifieke groep. Studenten die worden aangeduid als eerstegeneratiestudent ervaren dit zelf als stigmatiserend. Zij willen niet op basis van het opleidingsniveau van hun ouders worden gelabeld. Bovendien zijn er naast het opleidingsniveau van ouders vele andere factoren van invloed op de kennis en vaardigheden die jongeren van huis uit mee krijgen, zoals de sociaaleconomische status (SES) van het gezin, de migratieachtergrond, maar ook de woonplaats (stad of platteland), gezinssamenstelling of gezondheidssituatie van familieleden.

De term eerstegeneratiestudent plaatst een groep studenten apart en sluit studenten die het labeltje niet hebben gekregen uit. Dit doet geen recht aan de inclusiegedachte om alle studenten gelijke kansen te bieden.

Aanbevelingen

Het zou mijn aanbeveling zijn voorzichtig om te gaan met de term eerstegeneratiestudent en in plaats daarvan een omschrijving te geven waarin elke student, al dan niet eerste generatie, zich kan herkennen en zo zelf de keuze kan maken om deel te nemen aan de aangeboden voorbereidende zomerprogramma's. Op deze wijze kunnen de voorbereidende programma's waardevol zijn voor een bredere groep studenten.

Hiernaast is het belangrijk om, zoals de studenten zelf aangeven, in een veel eerder stadium studenten voor te bereiden op het maken van de stap naar het hoger onderwijs. Zij hebben tijd nodig om te weten wat bij hen past en welke kwaliteiten en specifieke vaardigheden ze al hebben en welke ze nog verder kunnen ontwikkelen. Het is daarom aan te bevelen hier in de vooropleidingen meer aandacht voor te hebben en deze te laten aansluiten op de zomerprogramma's van de hogescholen of universiteiten. Idealiter gaat de ondersteuning op het hoger onderwijs in de vorm van maatwerk door om de nodige en specifieke vaardigheden verder te verwerven. Dit vraagt aandacht, continuering en opvolging. Hoogste tijd voor verdere stappen, gestuurd door de ervaringen van de studenten zelf.

REFERENTIES

- Andreoli, T. (2020, 30 juli). Eerstegeneratiestudenten hebben ongelijke startpositie. Geraadpleegd van <https://www.scienceguide.nl/2020/07/eerstegeneratiestudenten-hebben-ongelijke-startpositie>
- Çankaya, S. (2020). *Mijn ontelbare identiteiten*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- Crul, M. (2015). Is education the pathway to success? A comparison of second generation Turkish Professionals in Sweden, France, Germany and The Netherlands. *European Journal of Education, Wiley Online Library*. Geraadpleegd van: Is Education the Pathway to Success? A Comparison of Second Generation Turkish Professionals in Sweden, France, Germany and The Netherlands.
- Hulspas, M. (2021, 9 juni). 'We nemen geen afstand van kwaliteit. Dat is onzin.' *Win-nieuws*. Geraadpleegd van <https://www.win-nieuws.nl/2021/06/09/we-nemen-geen-afstand-van-kwaliteit-dat-is-onzin/>
- Matthys, M. (2010). *Doorzetters: Een onderzoek naar de betekenis van arbeidersafkomst voor de levensloop en loopbaan van universitair afgestudeerden*. Amsterdam: Aksant.
- Nguyen, T. H., & Nguyen, B. (2018). Is the 'first-generation student' term useful for understanding inequality? The role of intersectionality in illuminating the implications of an accepted—

- yet unchallenged—term. *Review of Research in Education*, 42(1), 146–176. <https://doi.org/10.3102/0091732X18759280>
- Simmons, L. D., Taylor, L. C., Anderson, K., & Neely-Barnes, S. L. (2018). Comparative experiences of first- and continuing-generation social work students. *Journal of Social Work Education*, 54(3), 480–491. <https://doi.org/10.1080/10437797.2018.1434436>
- Spiegler, T., & Bednarek, A. (2013). First-generation students: What we ask, what we know and what it means: An international review of the state of research. *International Studies in Sociology of Education*, 23(4), 318–337. <https://doi.org/10.1080/09620214.2013.815441>
- Whitehead, P. M., & Wright, R. (2017). Becoming a college student: An empirical phenomenological analysis of first generation college students Community College. *Journal of Research and Practice*, 41(10), 639–651. <http://dx.doi.org/10.1080/10668926.2016.1216474>
- Wildhagen, T. (2015). Not your typical student: The social construction of the first-generation college student. *Qualitative Sociology*, 38, 285–303. <https://doi.org/10.1007/s11133-015-9308-1>. Published online: 27 June 2015 Springer Science and Business Media New York
- Geraadpleegd van: <https://catalogue.leidenuniv.nl/>, maart 2020.